

УДК 373: 37.035.6

Олена БУДНИК

МОДЕЛЮВАННЯ ЕТНОВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Olena BUDNYK

MODELING OF ETHNIC EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF SEQUENCE OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL EDUCATION

Анотація: у статті обґрунтовано думку про те, що ефективність наступності етнічного виховання досягається шляхом комплексного підходу до вирішення окресленої проблеми, зокрема, розроблення наскрізної програми, налагодження організаційної роботи з педагогами та батьками, наявності теоретико-методичного забезпечення процесу формування етновиховного простору дошкільного та загальноосвітнього навчальних закладів.

Annotation: the author considers the efficiency of sequence of ethnic education to be achieved by means of complex approach to the solution of the problem under investigation; that is the work out of program, organization of methodical work between educators and parents, appropriate methodic supply in the process of formation of ethnic educational environment of preschool and comprehensive educational establishments.

Ключові слова: принцип наступності, етновиховний простір, дошкільний навчальний заклад, початкова школа, етнічне виховання.

Мета: визначити принципи моделювання етновиховного середовища в контексті забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти на основі аналізу психолого-педагогічної літератури.

Прогресивною тенденцією розвитку національної системи освіти, забезпечення її безперервності є створення в Україні на початку 80-х років минулого сторіччя навчально-виховних комплексів “дошкільний навчальний заклад – початкова школа”. Водночас актуальною стала проблема формування етновиховного середовища освітніх установ в умовах політичної, ідеологічної та соціокультурної трансформації суспільства, утвердження нових підходів до процесу й результатів педагогічного впливу на особистість, переосінки традиційних освітніх парадигм з урахуван-

ням вимог сьогодення, фундаментальних загальноукраїнських педагогічних традицій, а також етнокультурних цінностей народів світу, країни, регіону, міста чи села.

У сучасній науково-педагогічній літературі часто зустрічаємо різні тлумачення змісту поняття “середовище” (К. Ясперс, В. Ясвін, С. Сергєєв та ін.). Сьогодні часто оперують терміном “освітнє середовище” (Є. Бондарєвська, А. Лукіна, В. Веснін, І. Левицька, Л. Кепачевська, І. Улановська), здійснено спроби його класифікації. Так, зміст освітньо-виховного середовища вивчали Л. Буєва, Ю. Мануйлов, Л. Новикова, Н. Селиванова, В. Петрівський, І. Якиманська, В. Ясвін та інші, сутність поняття „навчально-терапевтичне середовище” – Г. Любимова, “організаційний клімат школи” – О. Гуменюк, “освітній простір”, – “виховна система” – В. Докучаєва, Л. Новикова, С. Савченко, В. Селиванова та ін., “творче освітнє середовище” – В. Ясвін, “творче освітньо-виховне середовище” – К. Приходченко, “виховне середовище” – А. Афанасьєв, Н. Ішук, “особистісно орієнтоване виховне середовище” – І. Бєх, К. Балтремус, “розвивальне предметно-ігрове середовище дошкільного навчального закладу” – К. Крутій, Г. Лаврєнтьєва, Н. Лисенко, “розвивальне освітнє середовище” – І. Фурман, Б. Ельконін, А. Галицька, Б. Скоморовський, “середовище екологічного розвитку”, “фізичне розвивальне середовище” – Г. Лаврєнтова та інші. Культурологічний принцип в освіті пропагують В. Біблер і Р. Чумічова.

Однак поза увагою дослідників залишається проблема формування етновиховного середовища в дошкільному та загальноосвітньому навчальних закладах. Вивчення й ретельний аналіз наукових праць згаданих вище вчених засвідчує про надійне теоретико-методичне підґрунтя окресленого питання. Водночас різноманітність підходів до тлумачення самого змісту поняття “середовище” у педагогічному аспекті зумов-

лює його поліфункціональність, широке практичне застосування.

Ураховуючи той факт, що в Україні на сьогоднішній день функціонує близько п’яти тисяч малокомплектних початкових шкіл [2, 3], приміщення яких здебільшого повністю не використовуються, відсутність дошкільних навчальних закладів у багатьох віддалених селах створює проблему відкриття згаданих навчально-виховних комплексів. Тому постає питання про забезпечення наступності в моделюванні етновиховного середовища у формуванні та розвитку старших дошкільників і молодших учнів.

Пошук шляхів забезпечення наступності змісту навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку для можливого переходу, є предметом дослідження психологів, педагогів, соціологів. Наукові основи наступності розроблено в працях Ю. Бабанського, Л. Виготського, Г. Костюка, М. Скяткіна, В. Сухомлинського, О. Скрипченко, О. Савченко та інших.

У педагогічній науці, за А. Харченко, поняття “наступність” і “перспективність” розглядаються як дві сторони одного і того ж педагогічного явища: перспективність означає погляд знизу вгору, а наступність – зверху вниз. Отже, *перспективність* – це визначення пріоритетних ліній підготовки дітей дошкільного віку до школи, які максимально враховували б потреби початкової школи в готовності до оволодіння провідною в молодшому шкільному віці навчальною діяльністю, подальшому етносоціальному розвитку і вільному вияві психічних новоутворень даного періоду; *наступність* – ретельне врахування рівня розвитку дитини, з яким вона прийшла до школи, задля забезпечення органічного продовження етнічного навчання і виховання, започаткованих у дошкільному віці [10].

Наступність, за О. Вашуленко, передбачає зв’язок між різними етапами

або ступенями розвитку, сутність якого в збереженні тих чи інших елементів цілого або окремих сторін його організації при переході від одного етапу до іншого. У широкому значенні наступність розглядають як передачу соціальних і культурних цінностей від покоління до покоління та їх засвоєння [1].

Розглядаючи психолого-педагогічний контекст проблеми наступності в роботі дошкільного навчального закладу та початкової школи, учені виокремлюють три напрями [9, 14–22].

Перший – пов’язаний з організацією всієї виховної роботи в дитячому садку, що спрямована на загальну підготовку дитини до навчання в школі. Для цього доцільно в усіх вікових групах ДНЗ забезпечити гармонійний і всебічний розвиток вихованця, зокрема, формування розумової, моральної, волевої, мотиваційної та фізичної готовності до шкільного навчання з максимальним використанням засобів етнопедagogіки, які позитивно впливають на процеси соціалізації особистості, а їхня ефективність випробувана не одним поколінням українців.

У сучасній шкільній практиці часто зустрічаються випадки, коли вчителі, надаючи перевагу гуманітарним чи природничо-математичним дисциплінам, нехтують заняттями з музики, ритміки, образотворчого мистецтва. Це завдає непоправної шкоди розвитку учня, адже саме в ігровій, образотворчій, конструктивній діяльності формуються вміння і навички, розвиваються здібності, які важко виявити у старшому віці. Дошкільники, котрі звикли до ігрової форми пізнання довкілля, прийшовши в школу, відчують значні труднощі в адаптації до навчання діяльності. Відтак у більшості першокласників недостатньо сформоване почуття самостійності, відповідальності, готовності мобілізувати себе в такій діяльності

тощо. Саме від цього значною мірою залежать результати учіння. Вважаємо, що наступність у згаданому аспекті виявляється саме в підготовці дошкільника до активної пізнавальної діяльності в школі, належному розумовому розвитку, а також використанні різних видів ігрової діяльності, зокрема народних ігор, де першокласник відтворює, моделює систему суспільних відносин, що стимулює позитивне ставлення до навчання, природне емоційне піднесення.

Другий напрям у роботі дитячого садка та початкової школи – *забезпечення наступності методів навчально-виховної роботи*. Так, у сучасному ДНЗ значна увага приділяється використанню різних форм наочності, донедавна це стосувалось і початкової школи. Сьогодні актуальним є використання проблемних методів викладу навчального матеріалу вже зі школи першого ступеня. Тому, очевидно, дошкільників варто привчати до сприймання різноманітних словесних методів – бесіди, розповіді, пояснення з елементами наочності, адже в школі саме з допомогою слова вчителя засвоюються узагальнені способи навчальної діяльності.

Найдієвішими засобами виховання людини споконвіку була її суспільно корисна творча праця (діяльність) і спілкування. У процесі навчання дитину залучають до пізнавальної або прикладної діяльності. З іншого боку, її навчальна діяльність – це інформаційний процес і, значить, процес спілкування (з однокласниками, учителями, авторами підручників чи інших джерел інформації).

У педагогічному процесі навчально-пізнавальна діяльність і спілкування органічно поєднані між собою (Схема 1).

Традиційно увага педагогів акцентується на дидактичній (освітній) функції, навчально-пізнавальній діяльності учнів на уроках, тоді як процес

виховання, як правило, пов’язують із спеціально організованою роботою у позаурочний час.

Основна функція ДНЗ – виховання дитини. Серед завдань дошкільної освіти відповідно до Закону України “Про дошкільну освіту” передбачено: збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров’я дитини; виховання любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; формування особистості, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду [4].

“Поділ” педагогічного процесу на навчальний і виховний є цілком умовним, якщо врахувати загальноновизнаний принцип органічного взаємозв’язку між навчанням і вихованням, відповідно до якого не існує навчання без виховання, так само не існує виховання поза навчанням. Щоправда, виховання через навчання може мати неприйнятне “векторне спрямування”, тобто слугувати засобом плекання таких людських якостей, що не відповідають загальноновизнаному виховному ідеалу та сформованим на його основі педагогічним цілям і завданням (приміром, негативне ставлення до навчально-трудової діяльності).

Виховання в кінцевому підсумку має метою формування в людини норм поведінки згідно з прийнятими в суспільстві моральними принципами і правилами. Така поведінка може бути внутрішньомотивованою та свідомою за умови оволодіння особистістю системою наукових понять, на яких ґрунтуються її дії. А ці знання є результатом навчання. Тому виховання не буде повноцінно реалізованим поза навчанням.

Схема 1

Структура педагогічного процесу дошкільного навчального закладу та початкової школи

Отож маємо всі підстави для висновку, що цілеспрямоване формування національних якостей українця, з одного боку, здійснюють через процес навчання, а з іншого – через позанавчальну виховну роботу. При цьому навчання є не тільки засобом опанування природничо-математичних, економічних, екологічних, естетичних та інших знань і практичних умінь, але й низкою етнічних цінностей (почуття, мотиви, установки тощо). Це означає, що організація повноцінного етнічного виховання дітей потребує органічного поєднання та ефективного використання педагогічних можливостей навчання і виховання в ДНЗ та початковій школі.

Наступності в роботі дитячого садка і початкової школи стосується й проблема забезпечення колективної діяльності дітей, хоч нині існують суперечливі думки щодо доцільності існування самого терміна “колектив” як складника комуністичного виховання радянського періоду. Теорія колективу А. Макаренка знає гострої критики з боку педагогів-демократів. Водночас сучасні дошкільники змалку виховуються в душі колективізму, адже вчать допомагати один одному, виявляти радість з приводу успіхів своїх та товаришів, брати участь у спільній грі, праці, діяльності тощо. Такі якості також є предметом формування і в початковій школі, однак, зараз прогресивним виступає особистісно зорієнтоване навчання і виховання, яке пропугає індивідуалізм у вихованні. Таким чином, кожен учень окремо виконує навчальне завдання, його досягнення оцінюються в якісних чи кількісних показниках, стимулюється самостійність. Тому постає проблема інтеграції колективної та індивідуальної діяльності дітей у дитячому садку і школі із збереженням відповідного “балансу”, оскільки інноваційні освітні технології в процесі навчання чи виховання здебільшого зводяться до роботи в групах, колективного вирішення творчого завдання (проблемної ситуації) та представлення результатів його спільного вирішення.

Отож пріоритетна роль у налагодженні “синхронності” родинного та суспільного виховання належить дитячому садку чи школі, а головними ініціаторами організації педагогічної співпраці в етнічному вихованні дітей виступають класні керівники й вихователі. Тому третій умовно виокремлений напрям спільної роботи вихователів ДНЗ вчителів початкової школи – *забезпечення співпраці між усіма педагогічними працівниками, дітьми та їхніми батьками в етнічному навчанні і вихо-*

ванні, що означає спільну діяльність у визначенні виховних завдань, підбір адекватних засобів, методів, організаційних форм тощо. Так, корисним є спільне взаємовідвідування виховних занять, уроків задля забезпечення наступності в підготовці до школи, використання методів, засобів та організаційних форм.

Як засвідчують наукові дослідження [9, 21], тільки 4,3 відсотки вчителів початкових класів постійно цікавляться питаннями моральної вихованості, мотивами поведінки та діяльності дітей 6–7-річного віку, 16,5 – принагідно, а 79,1 відсотка респондентів навіть не замислюються над цією проблемою. Педагоги школи першого ступеня, відвідуючи ДНЗ, здебільшого виявляють інтерес до того, чи вміють читати, писати старші дошкільники, який рівень їхнього інтелектуального розвитку.

Важливий аспект організації педагогічної співпраці полягає в налагодженні методичної роботи вихователів і класних керівників з батьками (організація індивідуально-групових педагогічних консультацій, бесід, батьківських конференцій з проблем етнічного виховання, обмін інформацією з досвіду родинного виховання тощо). Вихідним завданням тут є *погодження навчально-виховних цілей з етнічного виховання на найближчу перспективу*. Так, наприклад, спільними у вихованні традиційної української господарності в дітей для батьків і педагогів залишаються: формування вмінь раціонально використовувати бюджет часу, прибирати в кімнаті чи дворі; шанобливо ставитись до особистої та суспільної власності тощо. Тоді як, наприклад, привчання дітей до виконання щоденних обов’язків (купівля хліба для сім’ї) є прерогативою родинного виховання. Тому важливим бачиться розподіл обов’язків між батьками і вчителями у вихованні школярів.

Інший аспект – *спільна участь батьків, вихователів, учителів і дітей у трудовій діяльності* (проведення толоки із збирання врожаю, прибирання території навчального закладу, вулиці, парку; створення спільних кооперативів, госпрозрахункових дитячо-батьківських підприємств, збирання лікарських трав тощо). Дієвим стосовно виховання є спільне розроблення *культурно-дозвільної програми* (приміром, проведення родинних свят у ДНЗ і школі з участю батьків на основі поєднання сімейних та регіональних традицій, звичаїв, обрядів).

У контексті вивчення проблеми наступності в моделюванні етновиховно-

го середовища ДНЗ та початкової школи ми скористувались визначенням К. Крутії *розвивального освітнього середовища, під яким розуміють спеціально змодельовані умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку й дорослішання особистості* [6].

У Концепції загальноосвітньої середньої школи (12-річна школа) зазначено, що “школа – це простір життя дитини; тут вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність навчального закладу вибудовується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проєктувальника власного життя, гармонізації і гуманізації взаємин між учнями і педагогами, школою і родиною, ґрунтуючись на ідеї самоцінності дитинства, діалогу, усвідомленого вибору особистого життєвого шляху” [5, 111].

Проєктування етновиховного простору – складний багаторівневий процес, що передбачає поєднання різних видів педагогічної діяльності – проєктно-нормативної, діагностичної, прогностичної, організаційної, коректувальної, аналітико-інформаційної та інших.

В основі етновиховного простору дитячого садка й початкової школи, на нашу думку, лежить позитивне сприйняття учнями свого історичного минулого, розкриття глибинної сутності суспільного буття через пізнання національних цінностей, відродження кращих народних традицій. Кожна етнічна спільність у своїй поведінці та діяльності керується власними правилами, що виявляються в моралі, звичаях, досвіді виховання дітей, ведення господарства. Зокрема, це стосується психологічних відмінностей етносів і народів. Не випадково деякі психологи вважають, що кожній людині генетично передаються основні національні якості характеру, що є результатом спадковості. Інші вчені схильні до думки, що “національність – це феномен соціальний, а не біологічний” [11]. Явище, коли залежно від середовища функціонування традиційні ціннісні орієнтації асимілюються, простежується, приміром, у психологічній структурі української діаспори. Більшість етнічних українців, котрі тривалий час проживають за кордоном, практично повністю втратили якості, притаманні їхнім предкам. Відтак унаслідок відсутності зв’язку з автохтонною українською культурою і суспільством вони набули якостей, характерних для корінного населення країни проживання (наприклад, практицизм, пунктуальність, здатність до ризику, підприємливості, прагнення до постійного покращення свого добробуту тощо).

О. Моляко переконує про об'єктивну необхідність створення в навчальних закладах педагогічної атмосфери, спрямованої на формування в зростаючій особистості загальнолюдських цінностей, збагачених досвідом свого етносу, знанням і розумінням національних пріоритетів інших народів. При цьому важливо враховувати соціокультурне середовище, етнокультурні особливості, соціокультурну ситуацію в регіоні (країні) тощо [8, 12].

Етновиховне середовище загальноосвітньої школи являє собою систему ціннісних орієнтацій, традицій, звичаїв, світоглядних уявлень, етикет, фольклор, що є складниками загальноукраїнської культури. Тому одним із важливих завдань створення етновиховного простору дитячого садка і початкової школи вважаємо ретельне врахування відмінностей життя та побуту представників різних етнічних груп (лемків, бойків, гуцулів, поліщуків, подолян та ін.) в єдиний освітній простір з пропагуванням загальнолюдських цінностей духовної культури українців, принципів гуманізму й терпимості.

Не менш дієвим аспектом у контексті проектування сучасного етновиховного простору бачимо ретельне вивчення й використання народних педагогічних традицій, елементів етнокультури в навчально-виховному процесі школи, адже традиційно в українців пропагувались вищі духовні цінності й пріоритети, світоглядні уявлення, що ґрунтувались на релігії та загальнолюдській моралі, чого змалку навчали й виховували дітей у родинному середовищі, пізніше – навчальних закладах. Громадою засуджувались будь-які прояви аморальності, бездуховності, соціальної байдужості й песимізму. Згадаймо хоча б “Катерину” Т. Шевченка, де бідна дівчина, котра осоромила родину, змушена була покинути рідне село через аморальний учинок.

Часто джерелом надходження в Україну шкідливої інформації слугують явища глобалізації та міжкультурної інтеграції. Брудним потоком у телевізійному середовищі та Інтернет-просторі ллється інформація про численні порно та екшн, вігизняний глядач не готовий до сприймання іноземного кіно, у якому беруть участь суспільні збоченці. Свідками цього є діти дошкільного та молодшого шкільного віку, ураховуючи їхню акселерацію.

Чи не найбільшою загрозою є “глобальна віртуалізація відірваного від світу суспільства Заходу, його тотальне занурення в інтереси ситого комфорту матеріального перенасичення, в штуч-

но створені системи, захоплення неприродними напрямками розвитку, які неминуче стануть злякисніми” [3, 14–15]. Як бачимо, учені застерігають від політичної абсолютизації і некритичного сприймання сумнівних цінностей західноєвропейського життя, що часто суперечать традиційним орієнтаціям українців. Це ж саме можна констатувати стосовно репортажів ЗМІ про діяльність у розвинених країнах світу сексуальних меншин, узаконення одностатевих шлюбів, проституції, паради гомосексуалістів, надмірну емансипацію та вседозволеність сучасних підлітків тощо. Це не означає, що внаслідок глобалізації у свідомості дітей вкорінюються суцільні негативізми. Такі приклади ілюструють, що світова спільнота в духовній сфері стоїть значно вище, молоде покоління цих країн уже готове до розуміння фактів реального життя та диференціації цінностей. Водночас в Україні за радянських часів велася успішна боротьба з низкою описаних явищ, тому потужний інформаційно-психологічний вплив на свідомість і психіку громадян, зокрема дітей, призводить до формування й розвитку в них чужих ідеалів і псевдоцінностей, відмінних від українського менталітету. Отож вважаємо за доцільне в процесі формування етновиховного простору навчального закладу орієнтуватися на національні вартісності, що характеризують ментальність народу, відображені в його культурі, історії та побуті.

В етнокультурній освіті І. Малиновський виокремлює три послідовних етапи: пропедевтика, навчання та впровадження в практику. Звідси дослідник пропонує наступну структуру етнокультурної освіти: на етапі пропедевтики здійснюється вирішення проблеми етнічної самоідентифікації дитини (етнокультурний освітній простір у даному випадку – атмосфера в сім'ї): перше ознайомлення з історією, культурою народу, національними звичаями і традиціями, фольклором; основна частина етнокультурної освіти – освіта в навчальних закладах; етнокультурне навчання поза різними інституціями, використання набутих знань у практичній діяльності індивіда [7, 359–360].

Об'єктами проектування етновиховного простору дошкільної та початкової освіти слугують рівень вихованості й навченості учнів, професійна й народознавча компетентність педагога, його креативна майстерність.

Забезпечення наступності у формуванні етновиховного простору ДНЗ і початкової школи є ефективним за умови отримання наступних педагогічних принципів:

природовідповідності – урахування анатомо-фізіологічних, психологічних, статевих особливостей дитини, а також національних, регіональних та статевих, зокрема особливості генетичної спадковості (концентр “Я – природа”);

культуровідповідності – органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурними традиціями, народним мистецтвом, забезпечення духовної єдності поколінь. Суть цього принципу полягає у відповідності змісту та рівня навчання і виховання набуток національної та загальнолюдської культури (концентр “Я – культура”);

гуманізації – утвердження людини як найвищої соціальної цінності, найповніше розкриття її здібностей, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей (концентр “Я – людина”);

народності – забезпечення опори на національну культуру, передусім, рідного народу, здійснюється шляхом раціонального поєднання ідей наукової та народної педагогічної культури (концентр “Я – українець”);

поліетнічності – ретельне вивчення історії, культури, педагогічних традицій, звичаїв і світоглядних уявлень рідної етнографічної групи та їх урахування в процесі моделювання, здійснення навчально-виховного процесу школи; максимальне сприяння входженню школярів у життя, побут, виробничу й культурну сферу своєї рідної етнографічної групи (концентр “Я – представник етнографічної групи” (подолянин, гуцул, бойко, поліщук...));

полікультурності – урахування національних, релігійних, мовних особливостей і тенденцій розвитку особистості, тобто того спільного, що об'єднує всі народи й культури світу чи окремої країни (концентр “Я – громадянин”);

толерантності – вивчення цінностей і традицій культур різних народів світу, використання досвіду їх мирного співіснування, розвитку, діалогу культур; повага й шанобливе ставлення до носіїв інокультури (концентр “Я – представник світової спільноти”);

гармонії родинно-шкільного навчання і виховання – налагодження педагогічної співпраці між учителями і батьками учнів в ознайомленні з етнокультурними цінностями України та світу;

демократизації етновиховного простору школи – раціональне поєднання педагогічної діяльності вчителів і самовиховання учнів, управління з боку адміністрації та самоврядування школярів, регламентація діяльності вихованців та їхньої ініціативи тощо.

Отже, у системі освіти наступність є одним з принципів навчання і виховання, що дає змогу практично реалізувати

єдину цілісну систему педагогічних впливів. Вона ґрунтується на розумінні розвитку дитини як єдиного безперервного процесу з урахуванням своєрідності кожного наступного етапу, що є основою для продовження попереднього в аспекті формування елементів етнокультури.

Принцип наступності в роботі дошкільного навчального закладу та початкової школи – необхідна умова, яка забезпечує неперервність, узгодженість, плановість, поступальний розвиток та інтегративність навчання й етнічного виховання. Його реалізація передбачає застосування різноманітних методів, їх варіативність залежно від вікових та індивідуальних особливостей; урахування рівня розвитку дитячого колективу; єдність мети й завдань, змісту виховання; взаємозв'язок форм, методів і прийомів виховання; співпрацю школи, сім'ї, громадськості, ЗМІ, соціального середовища в забезпеченні ефективності та неперервності виховного процесу; взаємозв'язок виховання і самовиховання; оптимізацію навчально-виховного процесу, упровадження ефективних педагогічних технологій; постійне вивчення педагогами рівня вихованості дітей задля коригування та вдосконалення освітньої діяльності; прогнозування можливих результатів виховання; ви-

значення шляхів удосконалення професійної підготовки педагогів. Ефективність наступності етнічного виховання досягається шляхом комплексного підходу до вирішення окресленої проблеми, зокрема, розроблення наскрізної програми, налагодження організаційно-методичної роботи з педагогами та батьками, наявності методичного забезпечення процесу формування етновиховного простору дошкільного й загальноосвітнього навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вашуленко О.* Проблема наступності у вихованні / О. Вашуленко // Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/1078>.
2. *Войтенко В.* НВО “Дошкільний заклад – загальноосвітня школа” – перспективний шлях розвитку дошкільної освіти / В. Войтенко // Підготовка дітей до школи. Наступність і перспективність : [збірник] / В. І. Войтенко, Л. А. Грицюк, М. І. Каратаєва. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2006. – С. 3–5.
3. Глобалізація і безпека розвитку : [монографія] / О. Г. Білоус, Д. Г. Лук'яненко та ін. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
4. Закон України “Про дошкільну освіту”; Закон України “Про охорону дитинства”. – К. : Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2001. – 55 с.
5. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Нормативно-право-

ве забезпечення освіти. У 4 ч. – Х. : Видав. гр. “Основа”, 2004. – Ч. 1. – С. 108–128.

6. *Крутії К. Л.* Проектування освітнього простору дошкільного навчального закладу як умова розвитку здібностей дитини / К. Крутії // Режим доступу :

<http://www.ukrdeti.com/nauka.php?ar=1>.

7. *Малиновський І.* Модель етнокультурного формування малочисельних народів Томського Севера / І. Малиновський // Wielokulturowosc – miedzykulturowosc obszarami edukacyjnych odniesien / Pod redakcja naukowa Alicji Szerlag. – Oficyna Wydawnicza “Impuls”. – Krakow, 2005, s. 359–364.

8. *Моляко О.* Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів / О. Моляко // Рідна школа, 2005 – № 6. – С. 10–12.

9. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / [укладач З. Н. Борисова]. – К. : Рад. школа, 1985. – 142 с.

10. *Харченко А.* Проблеми наступності та перспективності, шляхи їх вирішення / А. Харченко // Підготовка дітей до школи. Наступність і перспективність : [збірник] / В. І. Войтенко, Л. А. Грицюк, М. І. Каратаєва. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. – С. 15–17.

11. *Якупова Н.* Нації нового тисячелеття / Н. Якупова // Режим доступу: <http://vatandash.ufanet.ru>

Стаття надійшла 01.02.2011 р.

УДК 372.3: 372.4

Ірина КАРДАШ

НАСТУПНІСТЬ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Irina KARDASH

SUCCESSION IN THE ECOLOGICAL EDUCATION OF THE ELDER CHILD PRESCHOOL AGE AN YOUNGEST PUPILS

Анотація: у статті розглядаються поняття екологічного виховання, зміст екологічної освіти, простежується наступність між дошкільною та шкільною ланками освіти, пропонуються методи і форми організації природопізнавальної діяльності старших дошкільників і молодших школярів.

Annotation: in this article the idea and the content of the ecological education and also succession between preschool and school education units is examined and the organization methods and forms of the natural-cognitive activity of the elder child

preschool age and the youngest pupil are suggested.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, екологічно доцільна поведінка, природо пізнавальна діяльність.

Key words: ecological education, ecologically-appropriate behavior, natural-cognitive activity.

Мета: розглянути поняття екологічного виховання, виокремити методи і форми організації природопізнавальної діяльності старших дошкільників і методичних школярів.

Одним із чинників, що визначають перспективи буття української нації, є

екологічна освіта, зміст якої ставить перед людиною завдання знайти своє місце в нашому спільному домі, що зветься Земля. Екологічну освіту можна визначити як систему послідовного неперервного формування екологічної культури людини, що здійснюється через соціалізацію особистості в процесі навчання, виховання, самоосвіти, набуття життєвого досвіду. Вона має охоплювати всі верстви населення і всі рівні освіти, максимально враховувати функції екології в суспільному житті та ґрунтуватися на традиціях і звичаях українського народу. Усвідомлення необхідності узгоджувати свою діяльність із правилами